

МОГУЋНОСТИ И ОГРАНИЧЕЊА РАЗВОЈА РУРАЛНОГ ТУРИЗМА У ОПШТИНИ ТОПОЛА

Ивана Ђорђевић, Љиљана Живковић, Јасмина М. Јовановић, Тања М. Јанковић

Универзитет у Београду – Географски факултет
Студентски трг 3/3, 11000 Београд, Србија
ivana.djordjevic@gef.bg.ac.rs

Апстракт: Почетком 21. века јављају се специфични облици туризма међу којима се издваја рурални туризам. Туристима је важан лични доживљај, као и посебна искуства са локалним становништвом. Туристи све више бирају мирније туристичке дестинације са богатим природним и културним ресурсима. С обзиром на то да су миграције становништва на релацији село-град све чешће, развој туризма у руралним просторима чини једну од стратегија за њихово очување. Повећањем запослености и прихода кроз туризам значајно се могу побољшати услови живота руралног становништва, али и унапредити друге привредне активности. Општина Топола, као једна од географских целина Шумадије, одликују се бројним могућности за развој туризма у руралним просторима. Поред очуване животне средине и традиције, истовремено делује велики број ограничавајућих фактора спречавајући развој руралног туризма. На основу предности и ограничења, односно могућих типова туристичких искустава у појединим руралним просторима могуће је издвојити неколико модела будућег туристичког развоја. Општина Топола је за пољопривреду један од најзначајнијих простора у Србији и представља синоним виноградарске и воћарске производње. Позната је туристичка дестинација и располаже специфичностима и потенцијалима који чине ослонац убрзаном развоју предузетништва и заустављању миграција.

Кључне речи: рурални туризам, Општина Топола, пољопривреда, природни и културни ресурси

Увод

Развој туризма у руралним просторима доживљава експанзију након Другог светског рата. До 60-их година интерес је био усмерен на приморска и планинска туристичка насеља и градове. Намена земљишта у руралним областима је при томе ретко обликована изван оквира пољопривреде, шумарства и водопривреде (Лазих, 2007). Слободно време током викенда и државних празника некада се најчешће проводило у селу, а годишњи одмори у приморским или планинским одмаралиштима. Касније, туризам у руралним областима добија већи економски значај. Све више се продужава време проведено у изабраним дестинацијама ради рекреације или одмора. Бројна истраживања показала су да образовани људи у већем броју проводе одморе у руралним крајевима (www.selo.co.rs).

Рурални туризам се сматра новом туристичком активношћу који становништво модерног доба враћа традиционалним вредностима и природи. Настао је као потреба очувања и ревитализације културне и природне руралне баштине. Значајан је за опстанак сеоског становништва и може представљати додатни приход (Демонја, Ваџас, 2012). У литератури су присутне различите дефиниције руралног туризма. Тубић (2019) наводи да потешкоће у дефинисању овог облика туризма почињу одређивањем појма рурални простор или рурално подручје и појма руралности, а потом и три кључна туристичка облика - руралног туризма, сеоског туризма и агротуризма. Исти аутор (Тубић, 2019 према OECD, 1994; Lane, 1994; Roberts, Hall, 2001) истиче елементе који рурални туризам чине руралним:

- лоциран је у руралним подручјима;
- функционално је сеоски, утемељен је на малом подузетништву, на отвореном простору и у додиру са природом;

- заснива се на наслеђу и традиционалним активностима;
- доприноси очувању традиције и учествовању у начину живота локалног становништва;
- рурални туристи се могу поделити у две групе: туристи којима је култура и начин живота локалног становништва главни изазов и туристи којима је важно природно окружење;
- рурални туриста жели да постане део локалног становништва или заједнице тако што ће да стиче знања о прошлом и савременом начину живота на селу (Ваџаћ i sar., 2021, према Knowd, 2001).

Баћац (2011) истиче да је рурални туризам најшири појам јер обухвата различите облике руралног туризма (здравствени, ловни, риболовни, авантуристички, екотуризам). Рурални туризам представља заједнички назив за све посебне облике туризма у руралним просторима. Задовољава потребу градског становништва за слободним простором и пружа нова искуства о природи и животу на селу. У руралном простору су настали традиционално село и сеоска архитектура, руралне целине и разноврсни пејзаж. Ту се развија посебна култура живота и рада, знања и вештине, технологије пољопривредне производње, начини становања, одевања, исхране и заједништва. Све то заједно представља препознатљив и највреднији део туристичких вредности руралног туризма (Тодоровић, Штетић, 2009).

Зачеци развоја туризма на селу везани су за кретање туриста, који су желели да побегну из градске, еколошки нарушене средине и одређено време проведу у природи. У почетку, овим видом туризма бавила су се само поједина домаћинства. Временом, подстакнут од стране туристичких организација, односно других државних органа, туризам на селу добио је масовнији карактер. У циљу развоја овог вида туризма почела су, претежно у брдско-планинским селима у Србији, да се оснивају туристичка друштва (Девићи, Бранковина, Студеница), туристички савези општина (Косјерић, Ивањица, Кнић), а у ову активност укључиле су се и земљорадничке задруге и угоститељско-туристичка привреда (Живковић, Јовановић, Ђорђевић, 2016).

Територија општине Топола налази се у средишњој Србији, у североисточном делу Шумадијског округа који чини седам општина. Обухвата 31 насеље, од чега је 30 сеоских. Укупна површина административне општине Топола износи 356 km² и подељена је на 29 катастарских општина. Према попису становништва из 2011. године имала је 22.329 становника. Насељена је у праисторијско доба јер је станиште палеолитског човека пронађено на 12 km западно од Тополе, на брду Рисовача где се налази истоимена пећина. Уз реку Кубршницу, у селу Бања, на 5 km од Тополе налази се људско станиште које припада неолиту. Налазишта у овом крају потврђују да су у античко доба овде боравили Келти, Римљани, Грци, а до доласка Словена, романизована племена и етничке групе. Након Боја на Косову и миграција српског становништва на север, Шумадија добија на значају. У општини Топола се приградско становништво традиционално бави виноградарством, повртарством и сточарством, док је градски део становништва запослен у неколико мањих фирми. Због великих туристичких потенцијала који се не користе у довољној мери, Топола се сврстава у значајну туристичку дестинацију. Општина има добру путну инфраструктуру и еколошки је погодно место за развој руралног туризма чије могућности треба унапредити.

Туристичке вредности руралних насеља

Основа пружања туристичких услуга у руралном туризму су чиста и очувана околина и различите могућности активног учествовања у свакодневним делатностима локалног становништва (Вуконић, Чавлек, 2001), али и уметност, култура, традиција, обичаји и баштина руралне туристичке дестинације (Pröbstl, Hander, Melzer, Jircka, 2014). Рурални туризам доприноси ревитализацији локалне привреде и побољшава квалитет живота. Представља додатни приход домаћинствима која се примарно баве пољопривредом, отвара могућност нових контаката, доприноси валоризацији културних, историјских и природних вредности (Hall, Mitcheld, Roberts, 2003). Примарни мотиви доласка туриста у руралне дестинације су активан одмор, жеља за

учењем и блиски контакт са начином живота на селу (Тубић, 2019). Економски аспекти руралног туризма су:

- директни утицај на очување и повећање пољопривредне производње као главне привредне гране руралних области;
- додатни приход становништва с обзиром да је основна делатност руралних насеља претежно пољопривреда;
- могућност запошљавања, која је повезана са остваривањем додатног прихода, а развој туристичких услуга захтева и ангажман за додатном радном снагом, посебно код повећања пољопривредне производње (Demonja, Ваџас, 2012).

Рурални туризам се сматра обликом туризма коме је својствена одрживост, привлачи мали број посетилаца, туристи су заинтересовани за локалну културу и традицију. Једна од главних посебности сеоског туризма је интеракција са локалним становништвом, тако да су домаћини и гости у могућности да размењују идеје и знање. Одрживи рурални развој не може да се посматра без еколошких аспеката и развоја пољопривреде јер је један од најважнијих концепата одрживог развоја питање издрживости еколошких капацитета. Оно што је важно за развој одрживог руралног туризма јесте његова заштита кроз очување природе, аутентичности простора, уређење руралне дестинације и заштиту природне средине (Попеску, 2010). Рурални туризам ствара услове за подстицај и подршку активног учешћа становништва, доприноси развоју савремене пољопривреде кроз организовано и одрживо коришћење природних, културних, традиционалних и људских ресурса у циљу социо-економског развоја (Ђорђевић, 2017). Такав развој треба да омогући коришћење сопствених ресурса, повећање запослености и животног стандарда становништва, пораст бруто националног прихода, конкурентност и већу видљивост села на туристичкој мапи Србије. Туристи треба да буду упознати и информисани о локалној средини, обичајима, традицији, култури и начину живота локалног становништва.

Млади људи напуштају руралне просторе због недостатка могућности за запошљавање и лошијих услова живота него у градовима. Традиционална рурална газдинства заснована на пољопривреди не пружају довољно могућности за запослење. У руралним заједницама које се развијају, многи се окрећу руралном туризму, као једном од решења да се смањи сиромаштво, успори иселавање младих и ревитализују мала сеоска домаћинства. Развој туризма у руралним просторима може зауставити одлазак младих јер он утиче на стварање елементарних услова за општи, знатно виши заједнички комфор сеоских насеља. У таквим околностима млади људи могу наћи не само економске, него и социо-културне мотиве да остану на породичним огњиштима у средини у којој се општи квалитет живота приближава нивоу који се у свету сматра неопходним (Белиј и сар., 2014). Рурални туризам је показивао резултате и донекле оправдавао висок имиџ својих могућности у многим европским земљама, а посебно у Француској, Италији и Шпанији. Оно што је неминовно јесте усвајање принципа одрживог развоја овог вида туризма, кроз његово заснивање на еко-туризму и еколошки погодним пољопривредним производним линијама (Јанковић, 2006). Према Јанковићу, неопходна је комбинација са активним одмором, локалним путовањима, посетама, дневним излетима, обиласцима планина, пешачењем по природи, алпинизмом, обиласком пећина, скакањем падобраном, летењем парагљандером и змајем, скијањем, јахањем у природи, оријентацијом и сналажењем у природи, пецањем и ловом. Неопходно је обезбедити сарадњу и подршку на нивоу локалне заједнице, школама, невладиним организацијама, заинтересованим предузећима и хотелима (Јанковић, 2006). Куповина пољопривредних производа, као што су домаћи џемови, сир, качкаваљ, чајеви, туршија и сушено цвеће, само су један од примера како посетиоци руралне заједнице могу да дају свој допринос заради локалног пољопривредног газдинства (www.integratedtourism.com).

Општина Топола располаже одређеним специфичностима и потенцијалима који би требало да представљају ослонац убрзаном развоју предузетништва, заустављању миграције и упошљавању незапослених (Живковић, Ђорђевић, 2015). Према подацима туристичке организације (2022) у општини Топола, као руралној локалној самоуправи, постоји 11 регистрованих сеоских

туристичких домаћинстава што значи да она свој развој базира на туризму и пољопривреди. Становништво које се баве руралним туризмом има своју понуду у смештајним капацитетима, храни, пићу и сувенирима са локалног простора. Туристи желе да посете природне вредности, културно-историјска места и карактеристичну архитектуру.

Липовац је једно од села тополске општине које у дворишту сеоске школе чува стари храст, један од најстаријих храстова у Шумадији. Стар је око 300 година, а обим стабла му је преко 5.5 метара. Поред тога што је природна реткост, има и историјски значај јер се помиње као један од топонима из Првог српског устанка. Под његовим густим крошњама окупљали су се устаници и њихове вође. Тај храст-запис био је инспирација сликарима, учесницима Липовачке колоније, која је отпочела са радом 1973. године, на иницијативу радника у установама културе тополске општине и пољопривредника из Липовца. Из овог шумадијског села, смештеног у подножју шумовитог Венчаца, пореклом је један од најпознатијих српских књижевних критичара – Јован Скерлић (topolaorlenac.org.rs). У непосредној близини Липовца налази се манастир Брезовац који је 1444. године саградио деспот Ђурађ Бранковић. Домаћинство Радмиле Ђорђевић се налази у центру села. Грађено у стилу српских сеоских домаћинстава са окућницом из 19. века, располаже са две двокреветне собе. У селу Липовац као део винског пута Шумадија налази се винарија „Роган“.

Сеоско туристичко домаћинство **Капетанови виногради** се простиру на 4 хектара. Смештен у амбијенту шумадијског крајолика, ресторан располаже са 40 места и летњом баштом са 60 места, 3 двокреветна бунгалова, билијар салом и сувенирницом са могућношћу активног одмора. *Mona Hill* са својим источним погледом који се пружа на Оплепац и западним погледом на Венчац, Рудник и Букуљу, простире се на 1.500 m² зеленила. Кућа има 270 m² у два нивоа и одвојена је посебним улазима. Поседује базен и 100 m² потпуно опремељеног летњиковца. Доступна су два дневна боравка са комплетно опремељеним кухињама, четири спаваће собе и три купатила. Капацитет за спавање је 12 особа. Двориште је оплемењено са преко 400 садница, а кућа се налази поред храстове шуме са леве стране и воћњацима са десне стране (www.kapetanovivinogradi.rs).

Село **Овсиште**, десетак километара удаљено од Тополе је шумадијско село смештено на брежуљцима у коме се родио родоначелник српске сатире Радоје Домановић. У селу се налази домаћинство „Мока“, породице Миљојке Лукић. Село **Трнава** девет километара удаљено од Тополе настало је током 18. века, а помиње се и у 15. веку у старим записима. Током последњих деценија село је по броју становника највеће у општини. Мештани села се углавном баве пољопривредном производњом, пре свега ратарством, воћарством и цвећарством што туристима даје могућност активног одмора на селу уз припрему традиционалне хране и пића. Активни одмор на селу лети се може организовати као споредна делатност која обухвата сакупљање лековитог биља, брање шумских плодова и гљива, косидбу, жетву, бербу воћа и кукуруза. На тај начин, туристима се приближава свакодневица сеоског живота, пружа им се могућност упознавања сеоског домаћинства како би научили традиционалне послове у пољопривреди. Село би у том смислу требало да задржи аутохтоност и традиционалан начин бављења пољопривредом и баш на томе треба да се формира туристичка понуда села.

Топола са Опленцом је препознатљива туристичка дестинација која чини јединствени туристички простор који карактерише конкурентна и атрактивна туристичка понуда, првенствено заснована на материјалном и нематеријалном културно-историјском наслеђу, гастрономији, руралном, манифестационом и ловном туризму. Топола се налази на винској рути и својом понудом одговара различитим потребама туриста. Снажан помак у стављању свих туристичких потенцијала на српско, европско, али и светско тржиште учинио би се формирањем Дестинацијске менаџмент организације која би на највишем нивоу, професионално и комерцијално објединила све чиниоце туристичке привреде како из јавног тако и приватног сектора. Све то би повећало видљивост Тополе као туристичке дестинације, али и довело до увећања туристичког промета и додатног прихода од туризма.

На територији општине се налази више локалитета, како са дефинисаним туристичким производима, тако и туристичким потенцијалом од којих неки имају и национални значај. Заступљени видови туризма су рурални, културни, вински, манифестациони, ловни и викенд туризам. Сваки вид туризма има своје циљне групе туриста које се најчешће преклапају. Најзначајнији туристички догађај у Тополи је привредно-туристичка манифестација „**Опленачка берба**“. Опленачка берба се налази у рангу пет најзначајнијих манифестација у Србији, како по посећености, тако и по континуитету и квалитету садржаја. Опленачка берба траје у континуитету већ 57 година. Организује се другог викенда октобра сваке године, а све у част берби грозђа и прављењу најквалитетнијих вина са препознатљивим квалитетом и именом у целом свету. Опленачка берба је постала бренд читаве Шумадије.

Туризам је делатност која се може развијати у руралним просторима и утиче на побољшање услова живота. Села Тополе су привлачна за туристе током сва четири годишња доба и те климатске карактеристике треба користити као предности за бављење туризмом на селу. Домаћинства су претежно комбинована, приоритет им је бављење пољопривредом, а туризам им је споредна делатност. Пољопривредници се баве ратарством, воћарством, сточарством, обрађују земљу и понуда би требало да буде прилагођена свакодневном животу на селу, не ометајући устаљени ток сеоских активности. Традиционалан начин производње је све мање заступљен на селима, али би требало да се оживи, јер је он основа „зеленог туризма“.

Ограничења развоја руралног туризма

Ограничења материјалне основе за развој руралног туризма су најизраженија јер постоји мали број адекватних угоститељских објеката за пружање услуга смештаја. У одређеним селима постоје угоститељски објекти са традицијом и локалном препознатљивошћу. Ипак, треба имати организован приступ приликом њиховог оснивања и пословања, у правцу специјализације и пружања карактеристичне локалне понуде. Поред угоститељских објеката за пружање услуга смештаја, туристичко уређење представља најслабију карику у оквирима материјалне основе туризма на селу. Непостојање опште и локалне туристичке сигнализације, бициклических стаза и шеталишта, амбијенталне расвете, али и основних санитарно-хигијенских објеката главна је карактеристика потенцијалних сеоских дестинација. Истовремено, лична иницијатива и свест сеоског становништва треба да буде на вишем нивоу, како би се остварио задовољавајући ниво уређења животне средине у селима Тополе. Туризам се често убраја у факторе који директно или индиректно утичу на нарушавање природне средине. Међутим, то није случај са руралним туризмом. Ова врста туризма захтева здраву природну средину, а као један од својих циљева поставља њено очување. У групу специфичних економских ограничења могу се сврстати ограничења по питању цене смештаја у сеоским домаћинствима. Познато је да су трошкови боравка у сеоским срединама нижи у односу на друге типове дестинација, што доводи до ниске профитабилности руралног туризма.

У оквиру демографских ограничења, треба истаћи да су кључна ограничења старосна и образовна структура становништва. Дугогодишњи доминантни миграциони правац на релацији село-град, утицао је и на развој специфичних ограничења. Велики број домаћих туриста из урбаних средина има рођаке на селу или су и сами пореклом са села. Ова чињеница може деловати негативно на стварање туристичке потребе провођења годишњег одмора на селу.

Закључак

Топола је једна од 18 водећих туристичких дестинација у Србији што је дефинисано Стратегијом развоја туризма Републике Србије. Међутим, постојећи туристички производи захтевају унапређење и прилагођавање савременим трендовима и потражњом у туризму. Осим побољшања туристичке инфраструктуре и развоја нових аутентичних производа у руралном туризму, потребно је интегрисање туристичких производа у јединствену понуду, као и интензивна промоција

коришћењем дигиталних и других савремених алата и материјала. Топола је дестинација погодна за кратке посете, тако да акценат треба ставити на развој програма и тура погодних за викенд туризам, засноване на аутентичном културно-историјском наслеђу и вину. Развој људских ресурса и капацитета за ефикасно управљање, контролу и промоцију, важна су компонента развоја аутентичног туристичког производа.

У циљу стварања интегрисане туристичке понуде сеоског туризма неопходна је сигнализација, категоризација сеоских туристичких домаћинстава и других пружалаца услуге смештаја, као и њихова ефикасна промоција. Иако је једна од водећих дестинација у Србији, Топола нема довољно препознатљив туристички имиџ и бренд. Опленачко виногорје које је саставни део винских рута Србије и Шумадијског виногорја, иако је препознато по квалитету и има историјски значај, нема свој јединствен бренд, услед чега и није довољно препознато на туристичкој и винској мапи региона и Србије. Изградња бренда и релевантна промоција значајно би подигли видљивост и препознатљивост дестинације, услед чега би порасли и приходи од ове гране туризма и привреде у општини Топола. Осим тога, потребно је стимулисати понуду нових туристичких производа заснованих на традиционалним занатима, прехранбеним производима, уз развој локалних етикета и брендирања.

Иако општина Топола има препознат потенцијал за развој туризма садржан у културно-историјском наслеђу, развијеном културном, сеоском и манифестационом туризму, потребно је унапређење у креирању интегрисане туристичке понуде. За развој интегрисаног туристичког производа треба подстаћи домаћинства да се укључе у формирање туристичке понуде у правцу руралног туризма. Едукација о руралном туризму оних који почињу и оних који се већ баве овом врстом туризма може се вршити кроз радионице где ће учесници стећи потребно знање како које им је неопходно у организацији туристичке дестинације. Такође је значајно мотивисати и категоризацију смештаја код ресторана и других пружалаца услуге смештаја, као што су куће, апартмани или собе. Неопходно је спровести едукацију становништва и угоститеља на теме туризма и трендова у угоститељству у циљу достизања стандарда и укључивања већег броја људи у формирање препознатљивог туристичког производа.

Захвалница

Рад је подржан средствима Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор број 451-03-68/2022-14/200091).

Литература

- Ваћас, Р. (2011). *Priručnik za bavljenje seoskim turizmom – korak po korak od ideje do uspješnog poslovanja*. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske.
- Ваћас, Р., Кatica, Д., Кушен, Е., Сударић, Т., Тубић, Д. (2021). *Istraživanje: Kulturne rute – inovativni alat u razvoju i povećavanju atraktivnosti ruralnih područja*. Dostupno na: https://klubselo.hr/images/uploads/142/istrazivanje_kulturne_rute_-_tur_kultur.pdf
- Белиј, М., Милосављевић, Ј., Белиј, Ј., Перак, К. (2014). Показатељи туристичке развијености бањских места у Србији. *Зборник радова Географског факултета Универзитета у Београду*, 62, 175-196.
- Вуконић, В., Їавлек, Н. (2001). *Rječnik turizma*. Zagreb: Masmedia.
- Demonja, Д., Ваћас, Р. (2012). Ваština и традиција у обликовању туристичке понуде на руралном простору Хрватске. *Časopis za multidisciplinarna istraživanja*, 11 (21), 205-218.
- Ђорђевић, И. (2017). Образовање у функцији развоја руралних простора Србије. Девети научно-стручни skup са међународним учешћем – Планска и нормативна заштита простора и животне средине. *Зборник радова*. Subotica – Palić, 11-13 мај 2017, Асоцијација просторних планера Србије, Универзитет у

- Београду Географски факултет, Београд, 275-281.
- Hall, D., Mitchel, M., Roberts, L. (2003). *Tourism and the Countryside: Dynamic Relationship*. U: Hall, D., Roberts, L., Mitchell, M. *New Directions in Rural Tourism*, (3-15), Routledge, New York.
- Живковић, Љ., Јовановић, С., Ђорђевић, И. (2016). Сеоски туризам као компонента ревитализације руралног простора неготинске општине. *Зборник радова Географског факултета Универзитета у Београду, LXIV*, 329-359.
- Živković, Lj., Đorđević, I. (2015). Potencijali i ograničenja razvoja opštine Topola. *Zbornik radova „Smederevo ekološki grad.“ Prva ekološka Konferencija sa međunarodnim učešćem, Smederevo, 9-10 decembar 2015. Lokalni ekološki pokret, Smederevo, str. 55-59.*
- Janković, V. (2006). *Faktori rizika po životnu sredinu*.
- Lazić, L. (2007). *Međuzavisnost ruralnog turizma i poljoprivrede*. Novi Sad: PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo.
- Lazić, L. (2007). *Turizam i ruralna područja*. Novi Sad: PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo.
- OECD (1994). *Tourism strategies and rural development*, Paris. Dostupno na: <https://www.oecd.org/cfe/tourism/2755218.pdf>
- Popesku, J. (2009). *Menadžment turističke destinacije*. Београд: Универзитет Сингидунум.
- Popesku, J. (2010). *Turizam posebnih interesovanja – Selektivni oblici turizma*. Београд.
- Pröbstl Haider, U., Melzer, V., Jiricka, A. (2014). Rural tourism opportunities, strategies and requirements for destination leadership in peripheral areas. *Tourism Review*, 69 (3), 216-228.
- Тодоровић, М., Штећић, С. (2009). *Рурални туризам*. Београд: Универзитет у Београду-Географски факултет.
- Tubić, D. (2019). *Ruralni turizam: od teorije do empirije*. Virovitica: Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici.
- Туристичка организације Општине Топола (2022). Доступно на: topolaoplenac.org.rs

Интернет извори:

www.selo.co.rs

seoskiturizamtopola.rs

www.kapetanovivinogradi.rs

POSSIBILITIES AND LIMITATIONS OF THE DEVELOPMENT OF RURAL TOURISM IN THE MUNICIPALITY OF TOPOLA

Ivana Đorđević, Ljiljana Živković, Jasmina M. Jovanović, Tanja M. Janković

University of Belgrade – Faculty of Geography
Studentski trg 3/3, 11000 Belgrade, Serbia
ivana.djordjevic@gef.bg.ac.rs

Abstract: At the beginning of the 21st century, specific forms of tourism appear, among which rural tourism stands out. Personal experience is important for tourists, as well as special experiences with the local population. Tourists are increasingly choosing quieter tourist destinations with rich natural and cultural resources. Given that rural-urban migration is becoming more frequent, the development of tourism in rural areas is one of the strategies for their preservation. Increasing employment and income through tourism can significantly improve the living conditions of the rural population, but also improve other economic activities. The Municipality of Topola, as one of the geographical units of Šumadija, is characterized by numerous opportunities for the development of tourism in rural areas. In addition to the preserved environment and tradition, a large number of limiting factors act at the same time, preventing significant development of rural tourism. Based on the advantages and limitations, ie possible types of tourist experiences in certain rural areas it is possible to single out several models of future tourist development. The Municipality of Topola is one of the most important areas in Serbia for agriculture and is synonymous with viticulture and fruit production. It is a well-known tourist destination and has specifics and potentials that support the accelerated development of entrepreneurship and stopping migration.

Keywords: rural tourism, Municipality of Topola, agriculture, natural and cultural resources

Introduction

The development of tourism in rural areas experienced expansion after the Second World War. Until the 60s, interest was focused on seaside and mountain tourist settlements and cities. Land use in rural areas is rarely shaped outside the framework of agriculture, forestry and water management (Lazić, 2007). Free time during weekends and public holidays used to be mostly spent in the village, and annual vacations in seaside or mountain resorts. Later, tourism in rural areas gained greater economic importance. The time spent in selected destinations for recreation or vacation is increasing more and more. Numerous studies have shown that more educated people spend their vacations in rural areas (www.selo.co.rs).

Rural tourism is considered a new tourist activity that brings the modern population back to traditional values and nature. It was created as a need to preserve and revitalize the cultural and natural rural heritage. It is important for the survival of the rural population and can represent additional income (Demonja, Baćac, 2012). Different definitions of rural tourism are present in the literature. Tubić (2019) states that the difficulties in defining this form of tourism begin with the definition of the term rural space or rural area and the term rurality, and then three key forms of tourism - rural tourism, village tourism and agrotourism. The same author (Tubić, 2019 according to OECD, 1994; Lane, 1994; Roberts, Hall, 2001) highlights the elements that make rural tourism rural:

- is located in rural areas;
- it is functionally rural, based on small entrepreneurship, in open space and in contact with nature;
- is based on heritage and traditional activities;
- contributes to the preservation of tradition and participation in the way of life of the local population;
- rural tourists can be divided into two groups: tourists for whom the culture and lifestyle of the local population is the main challenge and tourists for whom the natural environment is important;

- the rural tourist wants to become part of the local population or community by learning about the past and present way of life in the countryside (Baćac et al., 2021, according to Knowd, 2001).

Baćac (2011) points out that rural tourism is the broadest term because it includes different forms of rural tourism (health, hunting, fishing, adventure, ecotourism). Rural tourism is a common name for all special forms of tourism in rural areas. It satisfies the urban population's need for free space and provides new experiences about nature and life in the countryside. Traditional villages and rural architecture, rural units and a diverse landscape were created in the rural area. A special culture of life and work, knowledge and skills, technologies of agricultural production, ways of housing, clothing, nutrition and community are developed there. All this together represents the recognizable and most valuable part of the tourist values of rural tourism (Todorović, Štetić, 2009).

The beginnings of the development of tourism in the countryside are related to the movement of tourists, who wanted to escape from the city's ecologically damaged environment and spend some time in nature. In the beginning, only individual households engaged in this type of tourism. Over time, encouraged by tourist organizations and other state authorities, tourism in the countryside acquired a more significant character. In order to develop this type of tourism in mountain villages in Serbia, tourist associations (Devići, Brankovina, Studenica), tourism associations of municipalities (Kosjerić, Ivanjica, Knić) began to be established, and agricultural cooperatives and hospitality and tourism economy (Živković, Jovanović, Đorđević, 2016).

The territory of the municipality of Topola is located in central Serbia, in the northeastern part of the Šumadija district, which consists of seven municipalities. It includes 31 settlements, of which 30 are rural. The total area of the administrative municipality of Topola is 356 km² and is divided into 29 cadastral municipalities. According to the 2011 census, it had 22 329 inhabitants. It was inhabited in prehistoric times because the habitat of paleolithic man was found 12 km west of Topola, on the hill of Risovača, where the cave of the same name is located. Along the river Kubršnica, in the village of Banja, 5 km from Topola, there is a human settlement that belongs to the neolithic. The sites in this area confirm that in ancient times the Celts, Romans, Greeks, and until the arrival of the Slavs, romanized tribes and ethnic groups lived here. After the Battle of Kosovo and the migration of the Serbian population to the north, Šumadija gained importance. In the municipality of Topola, the suburban population is traditionally engaged in viticulture, vegetable growing and animal husbandry, while the urban part of the population is employed in several smaller companies. The due to the great tourist potential that is not being used to a sufficient extent, Topola is classified as an important tourist destination. The municipality has a good road infrastructure and is an ecologically suitable place for the development of rural tourism, the possibilities of which should be improved.

Tourist values of rural settlements

The basis of the provision of tourist services in rural tourism is a clean and preserved environment and various opportunities for active participation in the daily activities of the local population (Vukonić, Čavlek, 2001), but also art, culture, tradition, customs and heritage of the rural tourist destination (Pröbstl, Hander, Melzer, Jircka, 2014). Rural tourism contributes to the revitalization of the local economy and improves the quality of life. It represents additional income for households that are primarily engaged in agriculture, opens the possibility of new contacts, contributes to the valorization of cultural, historical and natural values (Hall, Mitcheld, Roberts, 2003). The primary motives for the arrival of tourists to rural destinations are an active holiday, the desire to learn and contact with the way of life in the countryside (Tubić, 2019). The economic aspects of rural tourism are:

- direct impact on the preservation and increase of agricultural production as the main economic activity of rural areas;
- additional income of the population considering that the basic activity of rural settlements is predominantly agriculture;

- the possibility of employment, which is related to the realization of additional income, and the development of tourist services also requires the engagement of additional labor, especially when increasing agricultural production (Demonja, Baćac, 2012).

Rural tourism is considered a form of tourism that is characterized by sustainability, attracts a small number of visitors, tourists are interested in local culture and traditions. One of the main features of rural tourism is the interaction with the local population, so that hosts and guests are able to exchange ideas and knowledge. Sustainable rural development cannot be observed without ecological aspects and agricultural development, because one of the most important concepts of sustainable development is the sustainability of ecological capacities. What is important for the development of sustainable rural tourism is its protection through the preservation of nature, the authenticity of the area, the arrangement of the rural destination and the protection of the natural environment (Popesku, 2010). Rural tourism creates conditions for encouraging and supporting the active participation of the population, contributes to the development of modern agriculture through the organized and sustainable use of natural, cultural, traditional and human resources for the purpose of socio-economic development (Đorđević, 2017). Such development should enable the use of own resources, increase in employment and living standards of the population, increase in gross national income, competitiveness and greater visibility of villages on the tourist map of Serbia. Tourists should be informed about the local environment, customs, traditions, culture and way of life of the local population.

Young people leave rural areas due to lack of employment opportunities and worse living conditions than in cities. Traditional rural farms based on agriculture do not provide enough opportunities for employment. In developing rural communities, many are turning to rural tourism as one of the solutions to reduce poverty, slow youth migration and revitalize small rural households. The development of tourism in rural areas can stop the departure of young people because it affects the creation of elementary conditions for the general, significantly higher common comfort of rural settlements. In such circumstances, young people can find not only economic, but also socio-cultural motives to stay on family farms in an environment where the general quality of life approaches the level considered necessary in the world (Belij et al., 2014). Rural tourism showed results and somewhat justified the high image of its possibilities in many European countries, especially in France, Italy and Spain. What is inevitable is the adoption of the principle of sustainable development of this type of tourism, through its basis on eco-tourism and ecologically suitable agricultural production lines (Janković, 2006). According to Janković, a combination with active vacations, local trips, visits, day trips, mountain tours, nature walks, alpinism, cave tours, skydiving, paragliding, skiing, horseback riding, orienteering and navigating nature, fishing and hunting is necessary. It is necessary to ensure cooperation and support at the level of the local community, schools, non-governmental organizations, interested companies and hotels (Janković, 2006). Buying farm produce, such as homemade jams, cheese, teas and dried flowers, is just one example of how visitors to the rural community can contribute to the local farm's earnings (www.integratedtourism.com).

The municipality of Topola has certain specificities and potentials that should be a support for the accelerated development of entrepreneurship, stopping migration and employing the unemployed (Živković, Đorđević, 2015). According to the data of the tourist organization (2022), in the municipality of Topola, as a rural local self-government, there are 11 registered rural tourist households, which means that it bases its development on tourism and agriculture. The population engaged in rural tourism has its own offer in accommodation facilities, food, drink and souvenirs from the local area. Tourists want to visit natural values, cultural and historical places and characteristic architecture.

Lipovac is one of the villages in the municipality of Topola that keeps an old tree in the yard of the village school, one of the oldest in Šumadija. It is about 300 years old, and the girth of its trunk is over 5.5 meters. In addition to being a natural rarity, it also has historical significance because it is mentioned as one of the toponyms from the First Serbian Uprising. The participants of the uprising and their leaders gathered under its dense canopy. That tree was an inspiration to the painters, participants of the

Lipovac colony, which began its work in 1973, on the initiative of workers in the cultural institutions of the municipality of Topola and farmers from Lipovac. One of the most famous Serbian literary critics - Jovan Skerlić (topolaoplenac.org.rs) - is from this Šumadija village, located at the foot of Venčac. In the immediate vicinity of Lipovac is the Brezovac monastery, which was built by the despot Đurađ Branković in 1444. Radmila Đorđević's household is located in the center of the village. Built in the style of Serbian rural households with a garden from the 19th century, it has two double rooms. The "Rogan" winery is located in the village of Lipovac as part of the Šumadija wine route.

Rural tourist household **Kapetan's vineyards** spread over 4 hectares. Located in the surroundings of the Šumadija landscape, the restaurant has 40 seats and a summer garden with 60 seats, 3 double-bed bungalows, a billiard room and a souvenir shop with the possibility of an active holiday. Mona Hill, with its eastern view of Oplenac and western view of Venčac, Rudnik and Bukulja, covers 1 500 m². The house has 270 m² in two levels and is separated by separate entrances. It has a swimming pool and a 100 m² fully equipped summer house. Two living rooms with fully equipped kitchens, four bedrooms and three bathrooms are available. The sleeping capacity is 12 people. The yard is decorated with over 400 seedlings, and the house is located next to an oak forest on the left and orchards on the right (www.kapetanovivinogradi.rs).

The village of **Ovsište**, ten kilometers away from Topola, is a Šumadija village located on the hills where the progenitor of Serbian satire, Radoje Domanović, was born. In the village is the "Moka" household, belonging to the Miljojka Lukić family. The village of **Trnava**, nine kilometers away from Topola, was founded in the 18th century, and it is also mentioned in the 15th century in old records. During the last decades, the village has been the largest in the municipality in terms of population. The inhabitants of the village are mainly engaged in agricultural production, farming, fruit and flower growing, which gives tourists the opportunity to have an active holiday in the countryside with the preparation of traditional food and drinks. An active vacation in the countryside in summer can be organized as a side activity that includes gathering medicinal herbs, picking forest fruits, mowing, picking fruits and corn. In this way, tourists get closer to the everyday life of the village, they are given the opportunity to get to know the village household in order to learn traditional agricultural work. In this sense, the village should retain its autochthonousness and the traditional way of doing agriculture, and the tourism offer of the village should be formed on that basis.

Topola with Oplenac is a recognizable tourist destination that forms a unique tourist area characterized by a competitive and attractive tourist offer, primarily based on tangible and intangible cultural and historical heritage, gastronomy, rural, event and hunting tourism. Topola is located on the wine route and its offer meets the different needs of tourists. A major shift in putting all tourism potentials on the Serbian, European, and world market would be made by the formation of a Destination Management Organization that would unite all the factors of the tourism industry, both from the public and private sectors, at the highest level, professionally and commercially. All this would increase the visibility of Topola as a tourist destination, but also lead to an increase in tourist traffic and additional income from tourism.

On the territory of the municipality there are several localities, both with defined tourist products and tourist potential, some of which have national significance. The types of tourism represented are rural, cultural, wine, event, hunting and weekend tourism. Each type of tourism has its target groups of tourists. The most significant tourist event in Topola is the economic and tourist event "**Oplenačka berba**". Oplenačka berba ranks among the five most important events in Serbia, both in terms of attendance, as well as in terms of continuity and quality of content. It has been going on continuously for 57 years. It is organized on the second weekend of October every year, and all in honor of the grape harvest and the making of the highest quality wines with recognizable quality and name all over the world. Oplenačka berba has become the brand of the entire Šumadija.

Tourism is an activity that can be developed in rural areas and affects the improvement of living conditions. Topola villages are attractive for tourists during all four seasons and these climatic characteristics should

be used as advantages for tourism in the countryside. Households are predominantly combined, their priority is agriculture, and tourism is their secondary activity. Farmers are engaged in arable farming, fruit growing, animal husbandry, cultivate the land and the offer should be adapted to everyday life in the countryside, without disturbing the established course of rural activities. The traditional way of producing water is becoming less common in the villages, but it should be revived, because it is the basis of “green tourism”.

Limitations of rural tourism development

The limitations of the material basis for the development of rural tourism are the most pronounced because there is a small number of adequate catering establishments for the provision of accommodation services. In certain villages there are catering facilities with tradition and local recognition. However, an organized approach should be taken during their establishment and operation, in the direction of specialization and provision of a characteristic local offer. In addition to catering establishments for the provision of accommodation services, tourist arrangements represent the weakest link in the framework of the material basis of tourism in the countryside. The main characteristic of potential rural destinations is the absence of general and local tourist signage, bicycle paths and walkways, ambient lighting, but also basic sanitary and hygienic facilities. At the same time, the personal initiative and awareness of the rural population should be at a higher level, in order to achieve a satisfactory level of environmental management in the villages of Topola. Tourism is often counted among the factors that directly or indirectly affect the destruction of the natural environment. However, this is not the case with rural tourism. This type of tourism requires a healthy natural environment, and one of its aims is its preservation. The group of specific economic restrictions can include restrictions on the price of accommodation in rural households. It is known that the costs of staying in rural areas are lower compared to other types of destinations, which leads to low profitability of rural tourism.

Within the demographic restrictions, the age and educational structure of the population is included. The long-term dominant direction of migration between the village and the city also influenced the development of specific restrictions. A large number of domestic tourists from urban areas have relatives in the countryside or are originally from the countryside themselves. This fact can have a negative effect on the creation of a tourist need to spend an annual vacation in the countryside.

Conclusions

Topola is one of the 18 leading tourist destinations in Serbia as defined by the Tourism Development Strategy of the Republic of Serbia. However, existing tourism products require improvement and adaptation to modern trends and demand in tourism. Apart from the improvement of tourist infrastructure and the development of new authentic products in rural tourism, it is necessary to integrate tourist products into a unique offer, as well as intensive promotion using digital and other modern tools and materials. Topola is a destination suitable for short visits, so the emphasis should be placed on the development of programs and tours suitable for weekend tourism, based on authentic cultural and historical heritage and wine. The development of human resources and capacities for effective management, control and promotion are an important component of the development of an authentic tourist product.

In order to create an integrated tourist offer of rural tourism, it is necessary to signal, categorize rural tourist households and other accommodation service providers, as well as their effective promotion. Although it is one of the leading destinations in Serbia, Topola does not have a sufficiently recognizable tourist image and brand. The Oplenac wine region, which is an integral part of the wine routes of Serbia and the Šumadija wine region, although it is recognized for its quality and has historical significance, does not have its own unique brand, which is why it is not sufficiently recognized on the tourist and wine map of the region and Serbia. Building a brand and relevant promotion would significantly raise the visibility and recognition of the destination, as a result of which income from rural tourism and the economy in the municipality of Topola would increase. In addition, it is necessary to stimulate the

offer of new tourist products based on traditional crafts, food products, with the development of local branding.

Although the municipality of Topola has a recognized potential for the development of tourism contained in the cultural and historical heritage, developed cultural, rural and event tourism, improvement is needed in the creation of an integrated tourist offer. For the development of an integrated tourist product, households should be encouraged to get involved in the formation of the tourist offer in the direction of rural tourism. Education about rural tourism can be done through workshops where participants will acquire the necessary knowledge they need in the organization of a tourist destination. It is also important to motivate the categorization of accommodation with restaurants and other accommodation providers, such as houses, apartments or rooms. It is necessary to educate the population and caterers on the topics of tourism and trends in catering in order to reach standards and involve a larger number of people in the formation of a recognizable tourist product.

Acknowledgments

The study was supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia (Contract number 451-03-68/2022-14/200091).

References

- Baćac, R. (2011). *Priručnik za bavljenje seoskim turizmom – korak po korak od ideje do uspješnog poslovanja*. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske.
- Baćac, R., Katica, D., Kušen, E., Sudarić, T., Tubić, D. (2021). *Istraživanje: Kulturne rute – inovativni alat u razvoju i povećavanju atraktivnosti ruralnih područja*. Dostupno na: https://klubselo.hr/images/uploads/142/istrazivanje_kulturne_rute_-_tur_kultur.pdf
- Belij, M., Milosavljević, J., Belij, J., Perak, K. (2014). Pokazatelji turističke razvijenosti banjskih mesta u Srbiji. *Zbornik radova Geografskog fakulteta Univerziteta u Beogradu*, 62, 175-196.
- Vuković, B., Čavlek, N. (2001). *Rječnik turizma*. Zagreb: Masmedia.
- Demonja, D., Baćac, R. (2012). Baština i tradicija u oblikovanju turističke ponude na ruralnom prostoru Hrvatske. *Časopis za multidisciplinarna istraživanja*, 11 (21), 205-218.
- Đorđević, I. (2017). Obrazovanje u funkciji razvoja ruralnih prostora Srbije. Deveti naučno-stručni skup sa međunarodnim učešćem – Planska i normativna zaštita prostora i životne sredine. *Zbornik radova*. Subotica – Palić, 11-13 maj 2017, Asocijacija prostornih planera Srbije, Univerzitet u Beogradu Geografski fakultet, Beograd, 275-281.
- Hall, D., Mitchel, M., Roberts, L. (2003). Tourism and the Countryside: Dynamic Relationship. U: Hall, D., Roberts, L., Mitchell, M. *New Directions in Rural Tourism*, (3-15), Routledge, New York.
- Živković, Lj., Jovanović, S., Đorđević, I. (2016). Seoski turizam kao komponenta revitalizacije ruralnog prostora negotinske opštine. *Zbornik radova Geografskog fakulteta Univerziteta u Beogradu*, LXIV, 329-359.
- Živković, Lj., Đorđević, I. (2015). Potencijali i ograničenja razvoja opštine Topola. *Zbornik radova „Smederevo ekološki grad.“* Prva ekološka Konferencija sa međunarodnim učešćem, Smederevo, 9-10 decembar 2015. Lokalni ekološki pokret, Smederevo, str. 55-59.
- Janković, V. (2006). *Faktori rizika po životnu sredinu*.
- Lazić, L. (2007). *Međuzavisnost ruralnog turizma i poljoprivrede*. Novi Sad: PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo.
- Lazić, L. (2007). *Turizam i ruralna područja*. Novi Sad: PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo.

- OECD (1994). *Tourism strategies and rural development*, Paris. Dostupno na: <https://www.oecd.org/cfe/tourism/2755218.pdf>
- Popesku, J. (2009). *Menadžment turističke destinacije*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Popesku, J. (2010). *Turizam posebnih interesovanja – Selektivni oblici turizma*. Beograd.
- Pröbstl Haider, U., Melzer, V., Jiricka, A. (2014). Rural tourism opportunities, strategies and requirements for destination leadership in peripheral areas. *Tourism Review*, 69 (3), 216-228.
- Todorović, M., Štetić, S. (2009). *Ruralni turizam*. Beograd: Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet.
- Tubić, D. (2019). *Ruralni turizam: od teorije do empirije*. Virovitica: Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici.
- Turistička organizacija opštine Topola (2022). Dostupno na: topolaoplenac.org.rs

Internet sources:

www.selo.co.rs

seoskiturizamtopola.rs

www.kapetanovivinogradi.rs